

УДК 539.213:664.315.6.014

М.М. Лазаренко¹, асист., канд. фіз.-мат. наук,

М.В. Лазаренко², доц., канд. фіз.-мат. наук,

С.В. Баглюк², доц., канд. фіз.-мат. наук

¹Київський національний університет ім. Т.Г. Шевченка

вул. Володимирська, 64/13, м. Київ, Україна, 01601

E-mail: maks@univ.kiev.ua

²Національний університет харчових технологій

вул. Володимирська, 68, м. Київ, Україна, 01601

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ТЕРМООКСИДОВАЛЬНОЇ ДЕСТРУКЦІЇ НА МОЛЕКУЛЯРНУ РУХЛИВІСТЬ У СИСТЕМІ ТРИАЦИЛГЛІЦЕРИНІВ СОНЯШНИКОВОЇ ОЛІЇ

Актуальність дослідження фізичних властивостей природних органічних сполук обумовлена широким впровадженням новітніх технологій, які потребують застосування сучасних методик аналізу речовин на всіх стадіях їх обробки та зберігання. Ефективне застосування існуючих фізичних методів аналізу неможливе без глибокого вивчення та розуміння зв'язку складу, структури та особливостей молекулярної рухливості у природних речовинах з їх фізичними властивостями. У повному обсязі це стосується і рослинних олій, що широко використовуються як у багатьох промислових технологіях, так і у побуті. Ці речовини містять у своєму складі дуже багато компонентів, але найбільш вагомий внесок у комплекс їх фізико-хімічних властивостей вносять триацилгліцерини (ТАГ) різних жирних кислот (ЖК). Вивчення зміни структури та хімічного складу соняшникової олії у результаті нагріву в умовах її звичайного використання має важливе прикладне значення, зокрема, для вибору режимів приготування корисних для здоров'я людини продуктів. У цих умовах (при $T > 100^\circ\text{C}$ на повітрі) можливі процеси термоокислювальної деструкції олії з утворенням шкідливих речовин (пероксиди жирних кислот, акролеїн тощо), які можуть переходити у продукти харчування.

Нами були досліджені теплофізичні властивості ряду зразків рафінованої соняшникової олії "Олейна" з різною термічною передісторією. Температурні залежності теплоємності олії у діапазоні температур 173-373К були одержані методом динамічного калориметра.

На залежності $C_p(T)$ для зразка "0" (без термічної обробки) спостерігаються два стрибки теплоємності та два піки плавлення (рис.1)

Для термооброблених зразків були обраховані релаксаційні характеристики процесу склування згідно з [1,2]. Аналізуючи релаксаційні характеристики, можна зробити висновок, що процес α_1 є наслідком розморожування кооперативного теплового руху двох типів кінетичних одиниць, пов'язаних з кінцевими групами радикалів жирних кислот ТАГ ($-(\text{CH}_2)_n-\text{CH}_3$). Це підтверджується зростанням інтенсивності α_1 при збільшенні ступеня термообробки. Процес α_{II} може бути пов'язаний з розмороженням некооперативного теплового руху конформаційних дефектів у тих самих радикалах.

Порівнюючи між собою залежності $C_p(T)$ для зразків з різною термічною передісторією (рис.1), спостерігаємо для "0" зразка два піки плавлення, у зразках "3" та "6" з більшим ступенем термоокислення другий пік відсутній, а перший пік розширюється і спадає по інтенсивності.

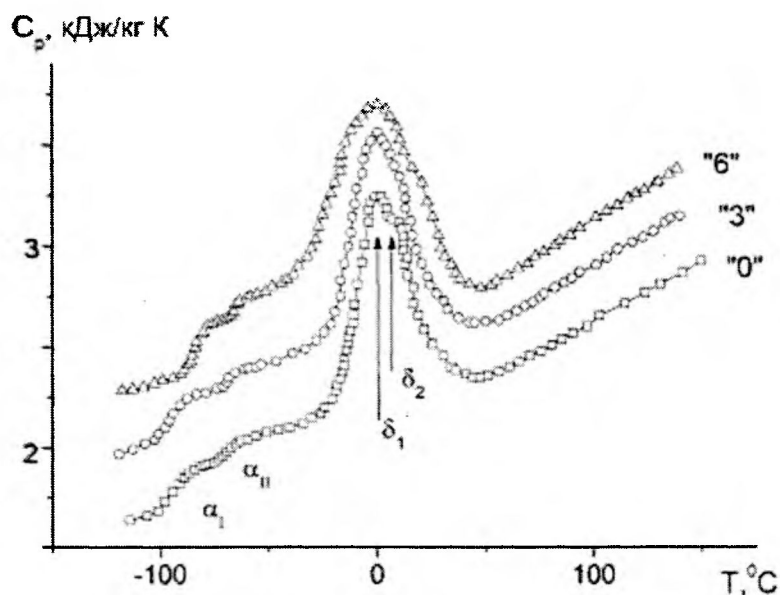

Рисунок 1 – Температурні залежності питомих теплоємностей C_p зразків з різним часом термообробки: 0 – 0 хв., 3 – 100 хв., 6 – 180 хв. Криві 3 та 6 зміщені відповідно на 0,4 і 0,8 кДж/кг*К відносно кривої 0

За літературними даними [3] відомо, що температура плавлення кристалів ТАГ, до складу яких входять радикали насичених ЖК, вище за температуру плавлення кристалів ТАГ, утворених ненасиченими ЖК. Крім цього, з урахуванням останніх робіт [4-6] процес термоокислювальної деструкції олії можливо представити таким чином: спочатку від ТАГ відриваються переважно радикали насичених ЖК, а радикали ненасичених ЖК відриваються повільніше. Цей факт можливо використати для пояснення відмінностей піків плавлення (процес δ_1 та δ_2 на рис. 1) у зразках з різним ступенем окислення. Процес δ_1 можна пов'язати з плавленням кристалітів ТАГ з ненасиченими ЖК, процес δ_2 можна пов'язати з плавленням кристалітів ТАГ з насиченими ЖК.

Бібліографічний список використаної літератури:

1. Лазаренко М.М. Релаксаційні та фазові переходи рослинного жиру / М.М. Лазаренко, О.В. Дядечко, А.М. Король // Наукові записки НПУ ім. Драгоманова. — 2001. — № 2. — С. 121–125.
2. Янчевський Л.К. Расчет релаксационных параметров по теплофизическим измерениям / Л.К. Янчевський, М.В. Лазаренко, Н.И. Шуг // Высокомолек. соед. — 1991. — Б. 33. — № 5. — С. 323–326.
3. Тютюников Б.Н. Химия жиров / Б.Н. Тютюников, Ф.Ф. Гладкий, З.И. Бухштаб [и др.]. — М., 1992. — 447 с.
4. Alekseev A.N. The relaxation processes and the phase transitions in the some vegetable oils / A.N. Alekseev, M.M. Lazarenko // Abstracts 2nd International Conference “Physics of liquid matter: modern problems” PLM MP. — Kyiv, 2003. — P. 114.
5. Alekseev A.N. Thermalphysical and spectral methods for monitoring of vegetable oils quality / A.N. Alekseev, M.M. Lazarenko, L.S. Kostenko // Abstracts of international conference “Spectroscopy in special applications -2003”. — Kyiv, 2003. — P. 132.
6. Баглюк С.В. Теплофізичні дослідження молекулярної рухливості частковокристалічного олігомера / С.В. Баглюк, М.М. Лазаренко, А.М. Король, Т.Т. Носенко // Науковий вісник Миколаївського державного університету, Миколаїв. — Випуск 6. — Миколаїв, 2003. — С. 52–53.